

FORSSKÅL, PETER

Tankar om borgerliga friheten, i anledning af den nu så allmänt omtalade frihetsprincipen hos fransoserna. Ny uplaga. =Anon=. Stockholm, tryckt hos Johan A. Carlbohm, 1792.

Stockholm
1792 :

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- ⇒ Få samma utseende och känsla som med originalet!
- ⇒ Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- ⇒ Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- ⇒ *Sök*: Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- ⇒ *Klipp & klistra*: Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- ⇒ Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu> alla boken.

- ⇒ <http://search.books2ebooks.eu/>

FORSKÅL

1759

Sv. Saml.

Polit.

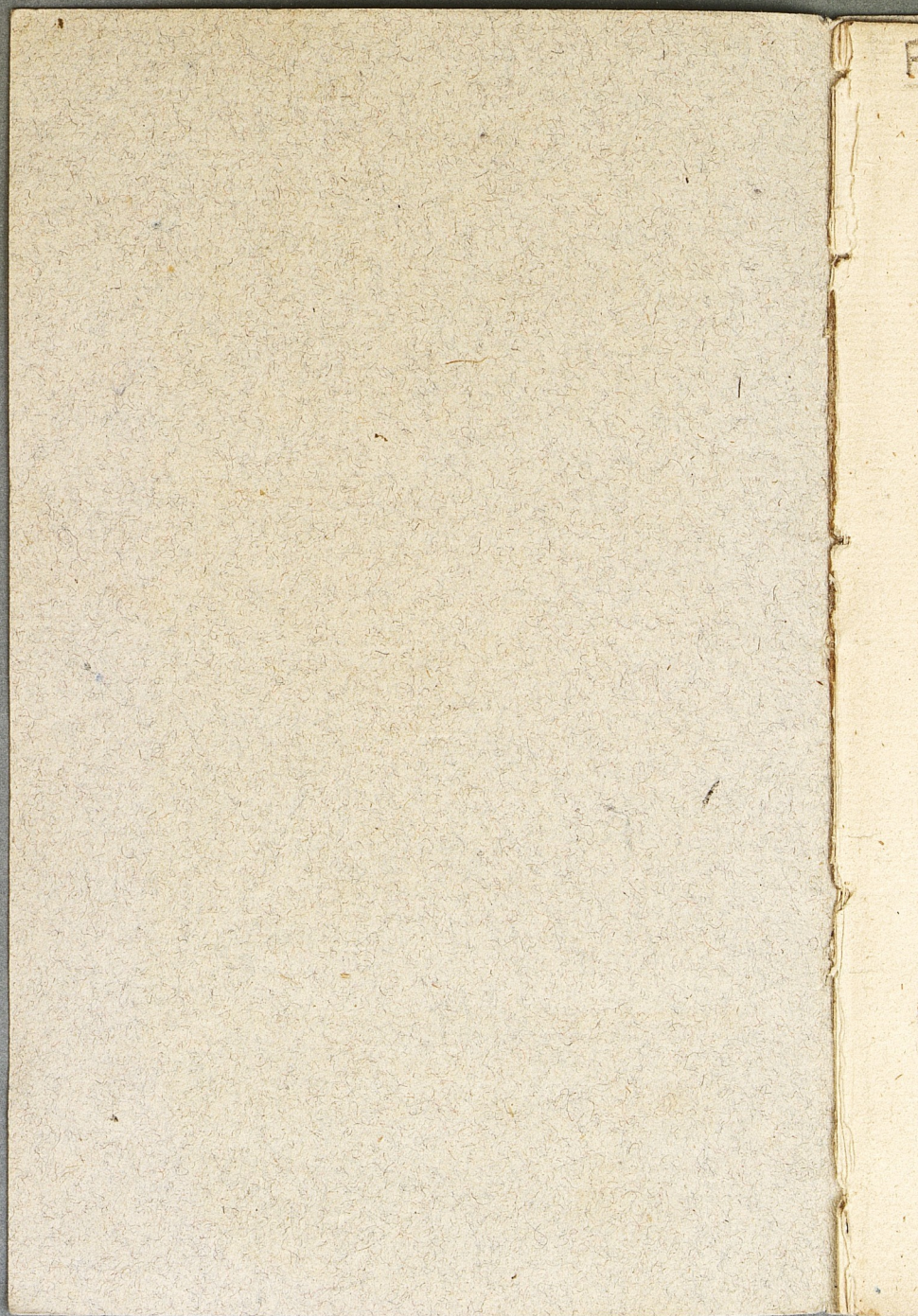
sv.

(Br.)

1700-1829

1792

FORSKAL, P

*Sy Jacob
Sølet
Søn
(Søn)
til 1759
1700-1829*

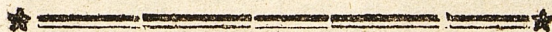
Tankar

Om

Borgerliga
Friheten,

3 anledning af den nu så allmänt
omtalade Frihets-principen
hos Fransoserna.

Ny Uplaga.

SEDERHOLM,
Tryckt hos Johan A. Carlbohm,
1792.

Funct till 1759/2 40

21112

1800

1800

1800

1800

1800

1800

1800

§. 1.

Su mera man får lefwa efter egit behag, ju mera tror man sig wara fri. Näst lifwet kan därföre ingen ting wara männifcor kärare, än friheten. Ingen förlorar eller minskar den, utan at wara twungen af öfwerwäld och fruktan för något större ondt.

§. 2. En förmån, som af männifcor så högt älskas, behöfwer ingen inifrånkning, där alla äro dygdiga. Men wi böjas ofta til laster och oförrätt. Alltså böra gränfor sättas för oss, friheten bör mista sin skadeliga del, och det allenast blifwa öfrigt, at man efter yttersta wilja får göra det rätt är, gagna andra och sig self, men ingen skada.

§. 3. När hwar och en i et samhälle har tilstånd därtil, så finnes där en rätt borgerlig frihet. Til den hörer alltså, at ingen hindras ifrån det, som är ansständigt och för det allmänna nyttigt, at hwar redlig får med trygghet lefwa, lyda et rätt samwete, nyttja sin egendom, och bidraga til sitt samhälles wäl.

§. 4. Gör denna friheten kunna alltid de wara farligast, som äro mäktigast i landet, genom deras ämbeten, stånd, eller rikedom. De kunna ej allenast lätteligen misbruka den makt de äga, utan också ständigt öka sina rättigheter och sin styrka, så at de öfriga inbyggare måste bäfwa för dem mer och mer.

§. 5. Ty det utgör ej et samhällens hela frihet, at undersåtarena äro trygga för Regentens öfverwäld. Det är et stort steg, och det första, til allmän sällhet. Men undersåtare kunna ock tryckas af hwarandra. Och i många Republiker, hwilka yfwas af frihetens älskansvärda namn, äro likwäl de mästa männissor de förnåmas och mäktigas trålar.

§. 6. Frågar någon nu, hwilkens öfvermakt wore för Fransoserna farligare, Regentens eller egna medborgares? håller man före, at utan all twiswel böra de *) sty och rysa för den förras allramäst. Ty utan at den häfwas, kan aldrig den andra häfwas. I Enwälds-Herrars namn, och med deras makt, regeras ofta mycket af wrånga undersåtare, owärdiga til sin Öfwerhets nåd, men säkra genom des åtnjutande. Mäktiga Regenters öfverwäld är ock mycket swårare at hjelpa. En för långt drifwen tanke om fröntas helighet, skyddar mer än mycket åfwen de mäst orättwisa Förstar. Många föreställa sig, at aldrig för mycket inrymmes åt en människa, som är så mycket uphöjd öfwer andra, som är Guda-makten så nära: Kungarna i Barbariet leka onåpft med sina undersåtares lif, efter de anses som helgon. Non-Zurorerna i England göra sig samwete öfwer, at ej wara trogna emot en otrogen Kunga-slåkt. Och at ej gå långt efter

*) I åtanka af Basiliken.

efter exempel, då Sverige, under **K. CARL** den tolfdes krig, war utarmat på folk, lifsmedel och penningar, troddes likwål denna Hjerten ej fördärfwa, utan förswara, sitt Fosterland*). Således känna ej alltid undersätare Regentens orättwisa, och om de känna den, kunna de dock ej lätt befria sig; Förstarna bewaka ensamma, när det omtränger, sina fördelar, de råda ensamma i all ting. Hos en enda är bärnad och styrka af hela landet samlad. Men då somliga med-undersätare tryckas af de andra, märka alla obilligheten däruti; och då flera på en gång göra missbruk af sin makt, öfwerwinne den starkare folkhopen lättare deras skingrade affigter, och skingrade krafter. Dem gifwer därföre allmänhetens wördnad och deras egen makt icke nog säkerhet. Enda skygden för dem, är at dölja den oförrätt de utöfwa. Men den kan ej länge döljias, om hwar och en får i allmänna skrifter wederbörligen tala på det, som handlas emot det allmänna bästa.

§. 7. Borgerliga frihetens lif och styrka består altså i synnerhet uti en instränkt Regering, och en oinstränkt skrif-frihet, allenast alt skrifwande hindras, som utan

U 3

genfå-

*) Så trodde äfwen hwar dygdig Preussare om sin Konung, oagadt landets tilstånd, wid slutet af 7-åra Kriget. Men hwilken lycka för folket! hwilken winning för Fredrics ära, at han, icke bortryckt i förtid, seck bota de refwor som Krigets olyckor hade förorsakat.

gensägelse är oanståndigt, och innehåller hädelse emot GUD, förgrípelser emot Regering och enskilda; och retelser til uppenbara laster.

§. 8. Skrif-frihet updrifwer wetskaperna til sin höjd, röjer alla skadeliga författningar, walar alla ämbetsmäns orättwisa, och är Regeringens tryggaste förswar i et fritt rike. Den gör hela menigheten får i et sådant regerings-sätt. Man hörer ej lätteligen i England farliga anläggningar emot wäl inrättade grundlagar. Ordningar stå dock där tidigt at hjälpa, endast genom en rättmätig skrif-frihet. Däremot hafwa wi flerstädes haft exempel därpå, at då en ojämt delad frihet med twång förswaras, frider mänsklig yrhet lätt til wåld och förwislade steg, at den som tror sig wara lidande, mister hållre alt, än at han skulle utan afund och hämd se för stor del af samhällets och sin frihet borttröswad af sina lifar och medborgare. Den som har litet at förlora, wågar sitt med liten saknad, då han kan förmå sin owån och sin plågare at förlora mycket. Det är wäl ej berömligt, men likwål wanligt. Friheten måste därföre bewaras med frihet. En wis Regering lämnar menigheten hållre lägenhet, at ytra sitt misnöje med pennor, än med andra gewär, hwilket uplyser å ena sidan, stillar och förekommer buller och oro å den andra.

§. 9. Det är förut nämndt (§. 3.) at Borgerliga friheten utträttar, det hwar råttfint får med trygghet lefwa, lyda sitt samwete, nyttja sin egendom och bidraga til sitt samhällens wälgång. Hwardera styresket wil man forteligen förklara.

Lagen sätter människo-lif i mycken säkerhet, då den stadgar, at ingen får ostraffad göra wäld på någon människas kropp och hälsa: Men man nödgas likwäl höra anklagare och ofta fullfölja olyckeliga dödsdomar, om och intet brott finnes hos den angifna. Ty samhället kan ej wara utan domstolar, och icke domare altid opartiska. Folkets hat och obändiga ifwer har och ibland borttryckt de oskyldigaste medborgare. Ingen fara är större än denna, för lif och rykte på en gång; och när den ej annorledes kan ändras, tjenar likwäl friheten at offentligen förswara sig, til at stilla folkets wrede, och affkräcka domare ifrån konstlande. Kan och det ej uträttas, så är äminstone den billigaste ersättning för så stor oförrätt, at en olycklig dömd får å daga lägga för sina landsmän, at han döer oskyldig.

§. 10. Samwetet grundar sig wäl ofta på falska meningar. Hwilka ingalunda böra räslas, om de aldeles gå ut på samhällens och människors fördärf, såsom Jesuiternas trolösa reglor. Men merendels kunna de, som et felande samwete tyckes göra

göra farliga, blifwa goda medborgare, om allenast samhället litet kan lämpa sig efter deras wilfavelse. Mennonisterna sky för ed, men man kan lika trygt lita på deras ja och nej. Många af dem kunna ej förstås at angripa fienden, men de skjuta gerna ihop penningar til soldaters underhåll. Således kunna flera samveten fela, utan at störa borgerliga enigheten. Ja, under sjelfwa friheten, gifwa sig willfavelser efter hand för sanningens styrka, och aftaga; då de ofta genom förförljelse upretade til en dåraktig nit, sprida sig häftigare, liksom en öfvertäckt eld. Andreligen, då ingenstädes alla kunna vara utan fel, är det af liten wigt, antingen de fela uppenbart, som i England, eller skrymta, som annorstädes.

§. 11. Egendom har man i et Samhälle, dels såsom Statens Ledamot, dels såsom enskildt. Af det förra slaget äro det allmännas inkomster och hwar därmed förwårswats, samt det allmännas tjenester. Af det senare är det, som hwar och en för sig äger. Wägge böra Lagarna skydda emot öfwerwäld, och fria ifrån misbruk. Hwar och en Inbyggare bör äga billig del i det allmännas tunga, och fördelar. Et Samhället är gemensamt, och friheten bör vara afwenså. Landets Skatter böra därföre ej samlas genom för dryga utgifter af några så, utan efter egen inkomst
bör

bör hwar och en bidraga til det allmän-
nas. Gopp at tiltråda Samhällets tje-
nster och äreställnen, bör ock aldrig wara
någon wärdig betagit.

§. 12. När tjenliga prof afläggas wid
tiltråde af hwarje publik syssa; när de,
som aflagt sådant, stiga endast til nästa
högre ämbete i ordning efter deras tjänste-
tid i förra sysslan; och när första steget
tilhör den, som först wisat sig sticketlig
därtill; så komma ej tjenester i owardiga
händer, så kan ej hög slägt, penningar
och gynnare, säkrare besordra, än egen
flit och sticketlighet.

§. 13. Inga prof äro lättare och på-
liteligare, än förhör i kunskapen och utöf-
ningen af det, som hörer til sysslan. Så-
dana brukas för Präster hos oss, och för
alla ämbetsmän i China. Men det är
därwid ingen konst, at ogilla den bästa,
om man får fråga hwad man wil, och
dömma, som man wil. Därföre behöf-
wes, at wid hwar och en syssa utsätta
wiså wetskap, wiså instructioner och
förrättningar, för hwilka man må wara
förbunden, at göra offentlig råenskap.

§. 14. Det tillåtes lätt, at använda
egna ägodelar til sin och Samhällets nyt-
ta. Men alla slags egendomar kunna ej
af hwar och en så lätt förwärfwas, som
det wore för Samhället gagneligt. Ingen
kan hwar han wil, med arbete eller betal-
ning,

ning, skaffa sig land, fastän många til det allmännas stora skada, skulle hafwa mera än de hafda. Lagar, sådana, som Moses war hos Hebreerna, om hwar släktis måttreliga och beständiga jordstycke, (3 Mos. 25 : 13 = 16, 23, 24, 40, 41.) eller Licinii hos Romärena om 500 jugera (257 $\frac{1}{2}$ Tunmland) tjente då ganska mycket, både at befordra landets skötsel, och at jämka Juvänarenas inbördes rättigheter.

§. 15. Ingen ting är mera egit, än våra kroppss och sinnes krafter; ingen ting därför billigare, än at därmed få föda sig på anständigt sätt, få utöfwa nyttiga konster och vetenskaper. At fritt näras af Landt- och Bruks-lesnad, af Handtwerk, af köpenskap, af witterhet, bör altså stå öppet för alla, til des mängden af någondera blir Samhället skadelig.

§. 16. Från Landet jagas nyttiga arbetare, då lagar ej låta dem, hwilka lyktan ej tilldelat något landstycke, i byar och backstufwor njuta skydd af annat, än lyten och ålderdom, som gör dem nästan orkeslösa. Ty så snart de wilja följa den så naturliga driften til frihet och blifwa sina egna, fly de til Städerna, där de lätt få lefwa efter godtycke, eller tjena med måtlighet. Men där, efter Englands och Tyfflands sed, hwar och en på landet afwen kan wara herre i sin hydda, där blifwa många arbetare qwar i sin Fädernesbygd,
förde

fördka sin släkt, företaga sig nyttiga näringar, låta leja sig til jordbrukares hjälp; och det alt mycket hållre, än at de genom wal af stadslefnaden skulle blifwa ogifta, öfwerdådiga, lättjesfulla, för at underhålla de rikas öfwerflöd, omgifwa förnåma wagnar, döda tiden med fömn och lidertighet, och wara til last för sig och för sitt Sådernesland.

§. 17. Til konstens uphjelpande och frihet skulle i synnerhet publika Skolor tjena, där man finge, så fort som ens egen flit och begrep hunne, blifwa fullkänd i alla slags wetenskaper och handwerk, samt lika snart ärkänd för frimästare i den sak man förstode. Men antalet af hwart slags idkare borde utfattas efter Samhällets behof och nytta.

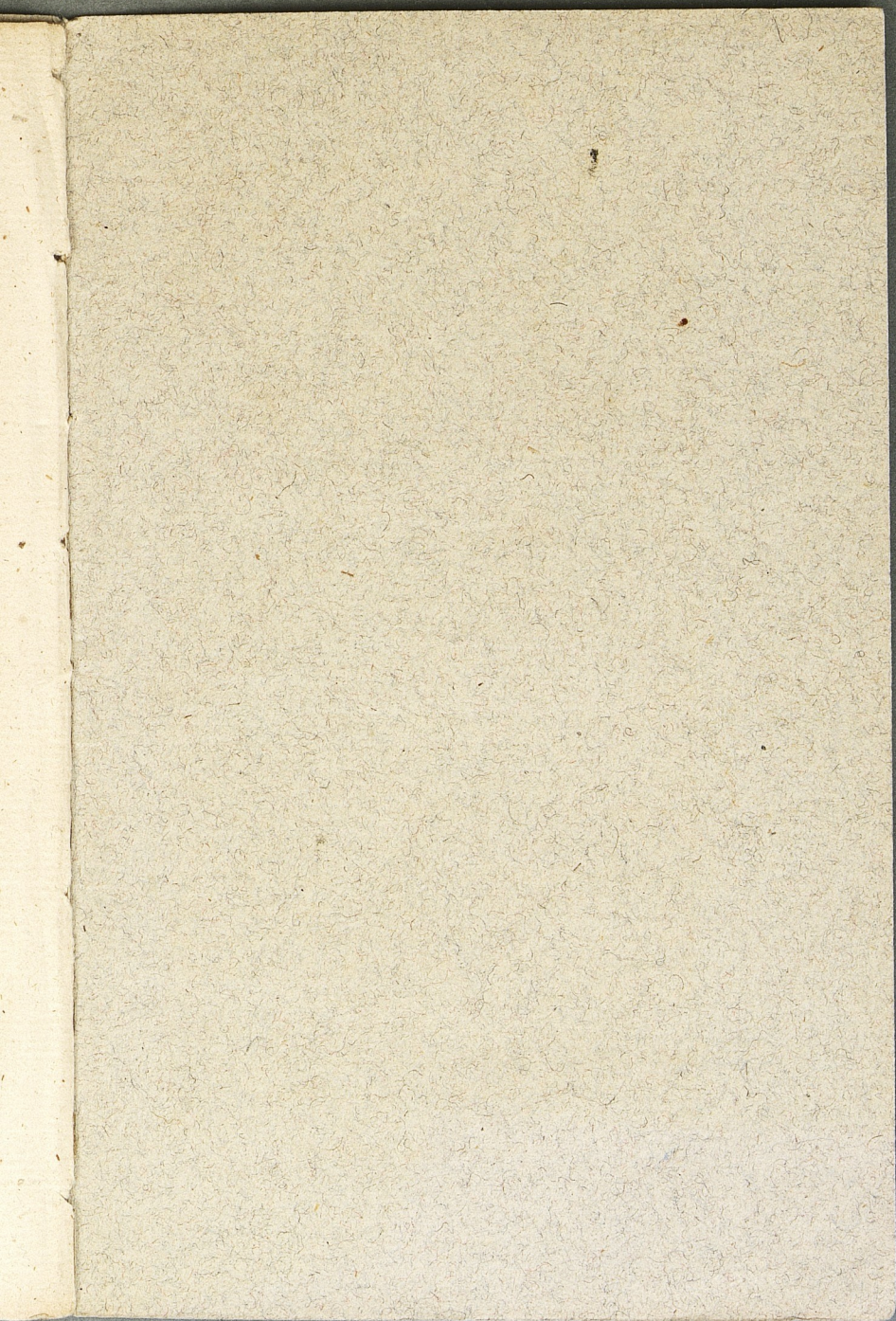
§. 18. Däremot torde för strängt slutna Skolan, och lärogårnarnas långsamma undervisande wara stora medel at underhålla lättja, twång, folkbrist, lidertighet, fattigdom och tidspillan.

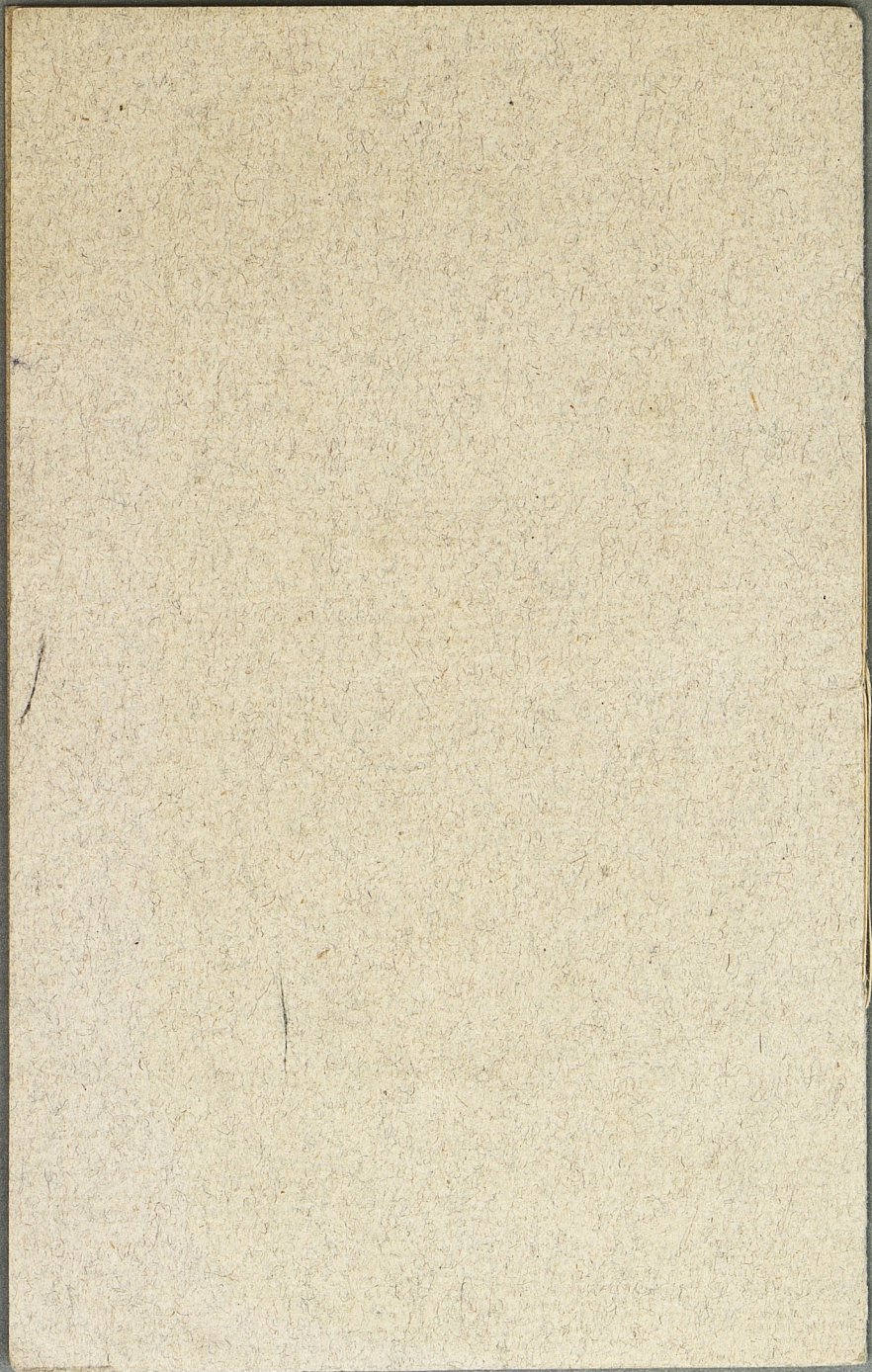
§. 19. Sjelfwa de så kallade fria Konster, äro til äfventyrs somligståds inret nog fria. Annorstädes göra de skäl för namnet. I Tyskland får hwar och en ofsenteligen lära andra, alt hwad han sjelf inhämtat. Man borde ock antingen straxt hindras ifrån, at göra bokwett til sin hufvudsak, eller ock sedan ej hindras at i frihet lefwa af den öfhyldigaste näring.

§. 20.

S. 20. Andteligen är och det en wigtig rättighet i et fritt Samhälle, at fritt få bidraga til det allmännas wäl. Men skall det ske, så måste Samhällets tilstånd kunna blifwa wederbörligen bekant för hwar och en, och en hwar äga tilfälle at däröfver få yttra sina tankar. Där det saknas, är friheten ej wärd sitt namn. Krigssaker, och alt, hwaras utländningar och owänner kunna göra misshand, behöfwa til en tid dödas, och ej komma til mångas wettkap, men ej för rätta medborgares, utan för fiendernas skull. Mycket mindre böra fridsaker, och hwad som i allmänhet angår inwärtas wälfärden, dragas undan Inwänarens ögon. Annars händer lätt, at endast utländningar, som wilja skada, utforska alla hemligheter genom Sändebud och penningar, men selskaps landets folk, som böra gifwa tjenliga råd, äro okunniga om det mästa. Däremot, då hela landet är kändt, se äminstone de upmärksammas, hwad som gagnar eller skadar, och uplåta det för alla, där nödig skrif-frihet är. Då kunna allmänna rådslag altid styras af sanning och kärlek til Fäderneslandet, på hwilkets gemensamma wäl alla enskildtas beror.

Gud den Alldråhögste, som wårdar människors sällhet, försök wår rätta Frihet, och beware den til ewärdeliga tider!

www.books2ebooks.eu